

Brief van de maand februari 2013

Chirurgijn Michiel Ruijs bericht vanuit China

De brief van Michiel Ruijs

Wij zijn primo Junij 1780 van de Caapse Ree Na Batavia vertrokken Na Na Dat wij alles Behalve Eene Gemakkelijke Reijs [gehad hadden] dog Egter Een voorspoedige Reijs Gehadt Te hebben Zijn Wij op den 13 Augustus op de Reede van Batavia van Batavia Gearriveert Zijnde Onse Reys van de Caap in t Geel [=geheel] 2 maande En 12 daage of uijt Europe 7 maande En 6 daagen hebbende Gedeurende de Uyt Reyse gehadt 19 dooden en veijf vermist

Uitvoerig schrijft chirurgijn Michiel Ruijs op 6 december 1780 vanuit China naar zijn "Veel Geagte En lieve Vaader En Moeder" in Delft. Hij doet daarin verslag van zijn reis, die aan het begin alles behalve gemakkelijk verliep. Wat dat precies betekent weten we uit andere bronnen. Michiels schip, de *Batavia* vertrok op 23 oktober 1779 met Gerrit Harmeyer als ervaren kapitein en een bemanning van ruim 200 koppen naar de Oost, althans dat was de bedoeling. De familieleden van de opvarenden kregen echter al snel het bericht dat het schip in zware stormen terecht was gekomen en uiteindelijk moest terugkeren op de rede van Hellevoetsluis waarvan het eerder was vertrokken. Eind december werd een hernieuwde poging gedaan, maar pas op 7 januari 1780 was de *Batavia* echt op weg. Dit alles weten we onder meer uit de brieven van Hendrikje ten Broek aan haar echtgenoot, Christiaan de Cerff, stuurman op hetzelfde schip.

Met de 'Batavia' naar de Oost

Hoe het na vertrek verder ging, vernemen we uit de brief van Michiel, die verwijst naar een eerdere brief voor zijn verslag over de aankomst bij Kaap de Goede Hoop en nu vooral schrijft over de vervolgreis naar Batavia en de onverwacht snelle overstap op een schip naar China. We lezen hoeveel tijd de verschillende trajecten precies hebben genomen: 2 maanden en 12 dagen vanaf Kaap de Goede Hoop tot het arriveren op 13 augustus 1780 in Batavia. Gerekend vanaf Europa, d.w.z. geteld vanaf het uiteindelijke vertrek op 7 januari 1780, zou de tocht 7 maanden en 6 dagen hebben geduurd. Dat is bepaald snel, want de heenreis naar Batavia nam doorgaans 8 tot 9 maanden in beslag. Bij aankomst had de reis negentien doden en vijf vermisten geëist.

Routes naar en vanuit Azië

De route naar de Oost: de heenreis achter Engeland langs naar de Kaap, het verversingsstation, en het vervolg naar Batavia

Sneller en minder doden

Nog maar net daar gekomen moest de bemanning al twee dagen later op het schip de *Hoogkarspel* overstappen om naar China te gaan. We zien hier dus een voorbeeld van het intra-Aziatisch handelsverkeer uit die tijd. Michiel had er niet veel zin in om zo hals over kop weer uit te varen, maar kapitein Harmeyer wilde hem beslist op het schip hebben “*My Seggende wel Te weete Wien hij hadt maar Niet wien hij kreijge Zouw Der halfe hij mijn Niet misse Wouw*”. Hij heeft het maar geaccepteerd en vermeldt en passant nog even dat hij “*tot heeden toe met den Ouden heer heel wel kan Sinpaticeeren*”. Michiel gaat dus mee naar de omgeving van Kanton en Macao waar thee en porselein zullen worden ingeladen. Met genoegen constateert hij dat zijn schip sneller is geweest dan de eerder vertrokken Hollandse schepen: “*Zyn wij Egter Nog Een Etmaal Eer in China Dan het Schip middelburgh gearriveert Den 19 september quaame wij Ter Rheede Van Wampo int Reijk van China Snidaags om half vier Ten anker*”. Die voorspoedige reis duurde slechts een maand en twee dagen en er vielen maar twee doden te betreuren. In vergelijking met andere schepen met acht tot twaalf doden is de bemanning onder de hoede van chirurgijn Ruijs dus niet slecht af. Wanneer Michiel op 6 december 1780 vanuit China, vanaf de rede van Whampoa (Huangpu) schrijft, geeft hij ook de route van de terugreis aan. Hopelijk zal hij half mei bij de Kaap zijn en “*Zoo t Onsen Lieven heer belijft*” eind augustus 1781 weer in Europa. Dat zou heel anders lopen...

Schepen op de rede van Whampoa (China)

Brief naar Delft

Michiels brief gaat mee met een Deens schip en een bevriend persoon zoals we uit de tekst op de envelop kunnen afleiden: *Per Een Deens Schip En Vrient die god geleyd in salvo* (=in veiligheid). Op dezelfde manier heeft hij een brief naar zijn vrouw gestuurd: “*Dus Zoo Er maar Een Te regt komt Ben ik Contend*”....

Envelop van de brief van Michiel Ruijs

De adressering vermeldt de naam van G. Verhaast, meester-juwelier op het Oude Delft, die bij nader onderzoek Michiels stiefvader blijkt te zijn. Gijsbert Verhaast was op 15 juni 1760 in de Nieuwe Kerk in het huwelijk getreden met Jacomina Lucas, weduwe van Cornelis Ruijs en moeder van Michiel. Zelf blijkt Michiel ongeveer vier jaar later, op 22 juli 1764, eveneens in de Nieuwe Kerk met de achtentwintigjarige Delftse Johanna Maria van der Ploeg te zijn gehuwd. Volgens de gegevens in de database VOC-opvarenden (Zie <http://vocopvarenden.nationaalarchief.nl>) was hij in datzelfde jaar teruggekomen van zijn reis als tweede chirurgijn op het schip de *Erfprins*. Op 7 juli 1765 wordt hun dochtertje Jacomina gedoopt met stiefvader Gijsbert Verhaast en moeder Jacomina Lucas als getuigen. Kennelijk verhuisde Michiel vervolgens naar Delfshaven, want op 19 juli 1773 staat hij als weduwnaar, wonend in Delfshaven, te boek bij zijn tweede huwelijk met Johanna Petronella Maassen, de echtgenote dus aan wie hij in december 1780 ook heeft geschreven.

Taalgebruik

Michiel, die als chirurgijn de nodige opleiding heeft gehad (weliswaar niet universitair), laat zien dat hij niet van de straat is. Hij gebruikt Latijnse woorden, al zijn ze wat verbasterd, zoals *Tottes Tutes* (*totus tuus*: geheel de jouwe/uwe), *Valee* (*vale*: vaarwel) en *Datum Uyt Supra* (datum zoals boven). Ook treffen we in zijn brief diverse leenwoorden aan zoals *communiseeren*, *except*, *recikeeren*, *simpaticeeren*, *gedestineert*, *contend* en tegenwoordig deelwoorden zoals *op Batavia koomende*, *my seggende*, *zeynde een portiguse sterkte*, *volmaakte welstand genietende*. Hij laat blijken dat hij kan schrijven, al zijn er ook in de haast gemaakte fouten zoals dubbele woorden in diverse passages (zie ook het citaat aan het begin van deze brief van de maand). Ook gebruikt hij af en toe de vorm *mijn* (voor *mij*) en spelt hij ook herhaaldelijk de slot-*n* niet (*quaame*; *bij leeve en gesontheijt*; *12 daage*; *gedult moete offene*). Als aanspreekvorm hanteert Michiel consequent *UE*; hij gebruikt steeds de afkorting, geen volledige vorm *U Edele* of *Uwe Edellheid*. Het is de aanspreekvorm die in ons laat-achttiende-eeuwse brievenmateriaal behoorlijk populair is en bij scribenten uit alle sociale klassen voorkomt.

Afloop

VOC-schepen aangevallen in de Saldanhabaai

Wat gebeurde er verder? Michiel Ruijs arriveerde met de *Hoogkarspel* al op 31 maart 1781 aan de Kaap, maar kwam hij ook snel thuis? De *Hoogkarspel* behoorde tot de vijf rijk beladen retourschepen die uit veiligheidsoverwegingen ten noorden van de Kaap in de Saldanhabaai kwamen te liggen. Daar werden ze op 21 juli 1781 verrast door een Engels eskader. Vier van de vijf schepen, waaronder de *Hoogkarspel*, vielen in vijandelijke handen; het vijfde werd tijdig door de bemanning in brand gestoken. De bemanningen kwamen in augustus lopend in Kaapstad aan. Daaronder bevonden zich ook de ons bekende stuurlieden Christiaan de Cerff (de *Hoogkarspel*) en Coenraad Buyk

(de *Dankbaarheid*) (zie de brieven van de maand januari 2009, april 2009 en april 2011). Na verhoren door de Kaapse autoriteiten moesten de bemanningsleden op toestemming wachten om naar huis te vertrekken. Hoe het precies in die tijd met Michiel ging is niet helemaal duidelijk, maar uiteindelijk kwam hij pas op 16 juni 1784 aan boord van het *Zeepaard* in het vaderland aan. Ondanks alle eerdere snelle routes, was het toch een bijzonder lange reis geworden...

De brief van Michiel Ruijs bevindt zich in HCA 30/722, National Archives Kew (UK). Een eerste diplomatische transcriptie werd binnen Wikiscripta Neerlandica gemaakt door Tjeerd Zaaijer. De toelichting bij deze brief van de maand is van Marijke van der Wal.

Voor de gebeurtenissen in de Saldanhabaai zie Jaap R. Bruijn, 'Twee stuurlieden in een strak gestructureerd bedrijf', in: *De voortvarende zeemannsvrouw. Openhartige brieven aan geliefden op zee* (onder redactie van Marijke van der Wal; uitgeverij Walburg Pers Zutphen, 2010), pp. 17-30, en ook *Kikkertje lief. Brieven van Aagje Luijtsen, geschreven tussen 1776 en 1780 aan Harmannus Kikkert, stuurman in dienst van de VOC* (ed. Perry Moree; Het Open Boek Den Burg Texel, 2003), pp. 26-30. Over kapitein Harmeyer zie Kees van der Wiel, 'Gerrit Harmeyer, schipper op China in de jaren 1763-1784', in *Delfia Batavorum. Tiende Jaarboek 2000*, Delft: Historische Vereniging Delfia Batavorum, 2001, pp. 99-116.